

Лекція № 1

«Поняття, джерела та становлення Римського права»

План:

1. Предмет курсу. Місце римського права в світовій правовій культурі та його значення для сучасного юриста.
2. Система римського права. Публічне і приватне право.
3. Історичні етапи становлення та розвитку римського приватного права.
4. Поняття та види джерел римського права.
5. Кодифікація Юстиніана: мета, етапи створення та значення для розвитку римського права.

Мета лекції:

Надання студентам уявлення про римське приватне право, його історичну роль у становленні цивільного права ряду європейських держав, у тому числі в нашій країні.

Акцентування уваги студентів на значенні римського приватного права для сучасного правника.

Ознайомлення студентів з джерелами римського права.

Сутність права:

Право – система загальнообов'язкових норм, що регулюють поведінку людей та забезпечуються державою.

«Тому, хто має намір присвяти себе праву, слід вперше дізнатись, звідки походить «право» - «іus» ... воно – від слова «справедливість»...
Небезпідставно нас (юристів) називають священнослужителями – ми розповсюджуємо знання про добре та правильне...»

*Римський юрист Ульпіан
(170-228 гг.)*

Право Стародавнього Риму – сукупність правил і норм, що регулювали у давньоримському рабовласницькому суспільстві відносини між громадянами, державою, організаціями.

Метою такого регулювання є впорядкування цих відносин, забезпечення можливості реалізації прав та належного виконання обов'язків, а також захисту прав та інтересів учасників правовідносин.

Право Стародавнього Риму слід відрізнити від римського права:

Римське право – сукупність загальних принципів і норм, які визначають становище особи та її взаємини з державою на основі засад справедливості, добра та гуманізму.

Система римського права:

1. Приватне право

2. Публічне право

*«Публічне право стосується стану Римської держави, а приватне – вигоди окремих осіб»

*Римський юрист Ульпіан
(170-228 гг.)*

NB: Критерієм розмежування приватного і публічного права є характер інтересів.

Відмінності публічного та приватного права

```
graph TD; A[Відмінності публічного та приватного права] --> B[В публічному праві]; A --> C[В приватному праві]; B --> B1[Відображаються інтереси держави]; B --> B2[Регулюються відносини між державною владою та громадянином]; B --> B3[Має місце підпорядкованість, нерівноправність учасників]; C --> C1[Виражаються приватні інтереси окремих осіб]; C --> C2[Регулюються відносини громадян та їх приватних об'єднань між собою]; C --> C3[Учасники юридично рівноправні];
```

В публічному праві

Відображаються інтереси держави

Регулюються відносини між державною владою та громадянином

Має місце підпорядкованість, нерівноправність учасників

В приватному праві

Виражаються приватні інтереси окремих осіб

Регулюються відносини громадян та їх приватних об'єднань між собою

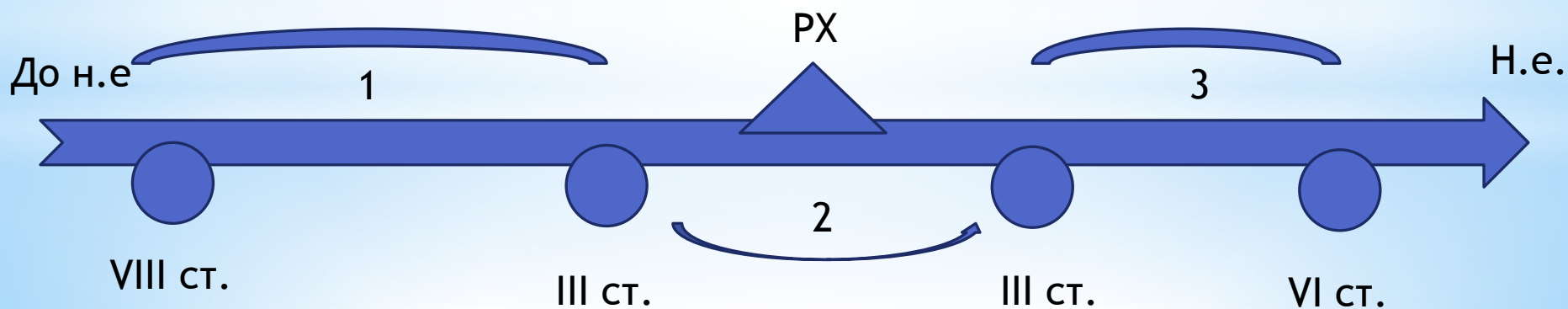
Учасники юридично рівноправні

Історія розвитку Римського права:

3 періоди:

- 1) Найдавніший: VIII-III ст. до н.е.
- 2) Класичний: III ст. до н.е. – III ст. н.е.
- 3) Посткласичний: III-VI ст. н.е.

Джерела Римського права

NB: З утвердженням абсолютної монархії (домінату) правотворча діяльність повністю зосередилась у імператора як єдиного і необмеженого законодавця. Ще раніше римський юрист Ульпіан проголосив: «Те, що вирішив принцепс, має силу закону».

*Постанови імператора отримали назву «конституції».

Види імператорських конституцій:

Імператорські едикти – норми загальної дії, обов'язкові для всього населення. Написані на білих дошках, вони виставлялися біля резиденції принцепса для загального ознайомлення.

Декрети – судові рішення, які за загальним правилом були відповіддю на апеляції рішень судів нижчої ланки.

Рескрипти – рішення окремих казусів, що також були відповіддю на запити приватних чи посадових осіб. Це була найпоширеніша форма імператорської правотворчості.

Мандати – це інструкції і повноваження, якими принцепс наділяв правителів провінцій та інших чиновників.

Кодифікація Юстиніана

Таблица «Кодификация Юстиниана»

Название источника	Латинское название	Год создания	Авторы	Состав	Что вошло
Дигесты	Digesta seu Pandectae	30 декабря 529 г.	Дорофей Анатолий, Теофил, Крафин	50 книг	Труды Ульпиана, Павла
Институции	Institutiones Justinianae	21 ноября 529 г.	Трибониан, Теофил	4 книги, по структуре повторение институций Гая	Выдержки из институций Гая, Флорентина, Ульпиана
Кодекс	Codex repetitae praelectiones	529 г.	Комиссия Юстиниана	12 книг, подражание Закона XII таблиц	Все императорские постановления с I по VI вв. н.э.
Новеллы	Novellae Constitutiones	529 – 564 гг.	Профессор Юстиниан	Содержат 168 новелл	Собрание императорских постановлений, вышедших после принятия кодекса